

Vikāyenāme'nin nazım tekniği bakımından başarılı olduğu söylenemez. Bu husus biraz da işlenen konunun şiirle anlatılmaya uygun olmayışından ileri gelmektedir. Esasen müellif kusurlarının farkındadır ve bunların Türkçe'den kaynaklandığını söylemektedir (vr. 4^a). Bununla birlikte Türkçe'nin "kaba ve yetersiz" telakki edilip eserlerini bu dille yazanların hor görüldüğü bir devirde Devletoğlu'nun Türkçe yazması onun sağlam bir dil şuuruna sahip bulunduğunu göstermektedir. Yer yer sohbet havasının hâkim olduğu *Vikāyenāme* rahat bir anlatıma sahiptir. Birçok fikhî konu tasvir, tahlil ve izah edilerek hükme bağlanmıştır. Ses yapısı, kelime hazinesi ve gramer özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesi döneminin ürünleri arasında yer alan eserin dili, o devrin dinî destanları ve didaktik eserleri gibi Arapça, Farsça kelime ve terkiplerle ağırlaştırılmamıştır ve bazı dinî terimlerin dışında kolaylıkla anlaşılabilir sadeliktir. Şairin süs ve sanattan uzak olan ifadesi canlı, açık ve kuvvetlidir. *Vikāyenāme* bu özellikleriyle Türk dili için zengin bir malzeme kaynağı teşkil eder.

Büyük boy 240 varak olan *Vikāyenāme*'nin pek çok kütüphanede çeşitli yazma nüshaları bulunmaktadır (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 71; Ankara Millî Kütüphane, nr. A 94; British Museum, Or., nr. 1166; Biblioth  que Nationale, Suppl  ment Turc., nr. 26).

BİBLİYOGRAFYA:

Devletoğlu Y  suf. *Vik  yen  me*, Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 71; *Keş  '  -z  n  n*, II, 2024; *Osmanlı Müellifleri*, I, 304; Rieu, *Catalogue*, s. 9; Blochet, *Catalogue*, I, 179; *Suppl.*, s. 26; Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (  stanbul 1926),   stanbul 1980, s. 354, 357; A  ah Sırrı Levend, *Türk Dilinde Geliş  me ve Sadeleş  me Evreleri* (Ankara 1949), Ankara 1972, s. 9; Karatay, *T  rk   Yazmalar*, I, 76, 77, 78; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. 222-224; Gölpınarlı, *Katalog*, I, 146, 147;   mil   lebio  lu, *Sultan II. Murad Devri (824-855/1421-1451) Mesnevileri* (doçentlik tezi, 1976), EA  LF, s. 188-208; a.mlf., "Bahkesirli Devletoğlu Yusuf'un Fikh   Bir Mesnevisi", *Mehmet Kaplan    in*, Ankara 1988, s. 43-57; Abdülkadir Karahan, *Eski Türk Edebiyatı   ncelemeleri*,   stanbul 1980, s. 241-247; Mustafa   zkan, *Cin  nt, Cil  '  -kul  b*,   stanbul 1988, s. 10; M. C. Şehabettin Tekindağ, "  zzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde Bulunan T  rk   Yazmalar   zerine   alışmalar I", *TM*, XVI (1971), s. 146; Kernal Yavuz, "XIII-XVI. Asır Dil Y  dig  rlarının Anadolu Sahasında T  rk   Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin T  rk   Hakkındaki Görüşleri", *TDA*, sy. 27 (1983), s. 38; *TA*, XXXII, 107; *TDEA*, II, 280.

MUSTAFA ÖZKAN

DEVLETŞAH

(  ولشاه)

Devlet  h b. Baht  ş  h-ı Semerkand  
(  . 900/1494-95 [?])

  ran şairleri hakkındaki
tezkiresiyle meş  ur olan
Türk asıllı müellif.

Doğum tarihi belli olmamakla birlikte tezkiresini yazmaya başılad  ğı sıralarda elli yaşlarında olduğuna ve eserini uzun yıllar süren bir çalışma sonunda 892'de (1487) tamamladığına bakılarak onun 830-840 (1427-1437) yılları arasında doğmuş olduğu tahmin edilebilir. Timurular'dan Ş  hruh Mirza'nın nedimlerinden Em  r Al  '  dd  ve-i   sfer  y  n  'nin oğludur. B  b  r'  n maiyetinde bir em  r olan büyük kardeşı Rady  ddin Ali ise aynı zamanda T  rk   ve Farsça şiir yazar bir şairdi. Ailesi, babasının nisbesine bakılırsa   sfer  y  n'den Semerkant'a gelip yerleşmiş olmalıdır. Semerkand   nisbesi ise bu şehirde doğmuş olduğunu göstermektedir.

Şiirlerinde Al  f mahlasını kullanan Devlet  h'ın o dönem Timurlu beyzadeleri gibi iyi bir öğrenim gördüğü tezkiresinden anlaşılmaktadır. Devlet  h öğrenimini tamamladıktan sonra Timurlu prenslerin sarayına girdi ve ömrünün büyük bir kısmını burada geçirdi. Kendisinin ve ailesinin sarayla yakın iliş  kisi dolayısıyla ona em  r unvanı verildi. Sonunda babasından kalan araziyi işletmek üzere çiftçiliğe başıladı. Onun saraydan ayrılışına, sonraları devlet erk  n   tarafından kendisine iyi davranılmamasının yol a  tı  ı anlaşılmaktadır. Yıllarca Timur ailesine hizmet ettiği halde sonunda emirlikten çiftçiliğe düşüşünden ve maliye memurlarının zulümlerinden ş  k  yet etmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir (*Tezkire-t  '  -ş  'ar  '*, s. 80, 179, 371, 433, 437). Ancak saraydaki görevinden ayrılmasına babalarını öldüren şehzadelerin, şehzadelerini öldüren babaların davranışlarının sebep olduğu kadar dalkavuk ve iki yüzlü   lim ve şeyhlere karşı duyduğu tiksintinin de rolü olmuştur. Soylu bir aileye mensup olması sebebiyle devlet hizmetine tayin edilen kişilerin yönetici sınavından değil de çiftçi ve esnaf arasından seçilmesine karşı içinde uyanan tepki sonucu kendisini çiftçiliğe vermiş olması da mümkündür. Devlet yönetimiyle ilgili bu görüşünü kuvvetle savunmasına ve yanlış bir iş yaptığına inandığı

B  b  r'   ağır biçimde eleştirmesine rağmen eski görevini tekrar elde etmek ümidiyle aynı davranışta bulunan Hüseyin Baykara ve Ali Ş  r Nev  'yi   vm  st  r. Devlet  h tekrar devlet hizmetine girme yolundaki bu isteği gerçekleşmeden 896'da (1490-91) veya 900'de (1494-95) vefat etti.

Devlet  h'a asıl büyük   n  n   sağlayan *Tezkire-t  '  -ş  'ar  '* adlı eseridir. Bu tezkire, Eb   T  hir-i H  t  n  'nin günümüze ulaşımayan *Men  k  b  '  -ş  'ar  '* adlı eseriyle Niz  m  -i Ar  z  'nin bir tür tezkire niteliği taşıyan *  h  r Ma    le*'si ve Avfi'nin *L  b  b  '  -elb  b* adlı tezkiresinden sonra gelmektedir. 892'de (1487) tamamlanan ve Ali Ş  r Nev  'ye ithaf edilen eser   ran şairleri hakkında kaleme alınan genel nitelikte bir tezkiredir. Müellif bu kitabını yazarken aynı nitelikteki eserlerin yanı sıra ilmi ve edeb   eserlerden de faydalanmıştır.

Tezkire-t  '  -ş  'ar  ' bir mukaddime, yedi bölüm (tabaka) ve bir h  timeden ibarettir. Mukaddimede şiir sanatı ve meş  ur on Arap şairi hakkında bilgi verilir. Bundan sonraki yedi bölümde ise 143   ran şairinin biyografileri yer alır ve şiirlerinden örnekler nakledilir. H  timede yedi   a  daş şair ile başt  a Hüseyin Baykara olmak üzere Herat sarayının ileri gelenleri anlatılır. Devlet  h'ın bu eseri, çok defa ele aldığı şairleri himaye edenler hakkında bilgi vermesi dolayısıyla tarih   bakımından da önem taşır. Bu konuda faydaland  ı kaynaklardaki yanlış bilgileri de nakletmekle birlikte eser döneminin sosyal tarihi açısından önemlidir. Ayrıca şairler hakkında bugün elde bulunmayan eserlerdeki bilgileri de nakletmiş olması tezkirenin değerini bir kat daha arttırmaktadır. Devlet  h'ın bu eseri, daha sonra yazılan T  rk  , Çağatayca ve Farsça tezkireleri tertip ve muhteva bakımından etkilemiştir.

Türkiye kütüphanelerinde nüshalarına rastlanmayan tezkirenin dünya kütüphanelerinde birçok yazma nüshası vardır (bk. Storey, I/2, s. 785-786). İlk olarak Bombay'da (1305/1887), daha sonra E. G. Browne tarafından London-Leiden'de (1901) yayımlanan eserin ilk beş bölümünü S. M. Zamin Ali Hindistan'da (Allah  b  d 1921), son zamanlarda tamamını Muhammed Abb  s   (Tahran 1337) ve Muhammed Ramaz  n   (Tahran 1366) neşretmişlerdir. Ayrıca eserin çeşitli konularla ilgili parçaları birçok Avrupalı bilgin tarafından yayımlanmıştır (bk. Storey, I/

2, s. 786-787). İlk üç bölümü P. B. Wachla tarafından İngilizce'ye (Bombay 1909), birçok parçası J. von Hammer-Purgstall tarafından *Geschichte der schönen Redekünste Persiens, mit einer Blüthenlese aus zweihundert persischen Dichtern* (Viyana 1818) adlı eseri içinde Almanca'ya, ayrıca muhtelif şairlerle ilgili parçaları da başta Latince olmak üzere Rusça, Fransızca ve yine Almanca'ya çevrilmiştir (bk. Storey, 1/2, s. 787-788). *Tezkiretü's-şu'arâ* özetlenmiş olarak Hoca Süleyman Fehim Efendi tarafından 1223'te (1808) *Sefinetü's-şuarâ* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul 1259). Eseri daha sonra Necati Lugal de Türkçe'ye tercüme etmiştir (*Tezkire-i Devletşah*, Ankara 1963; *Devletşah Tezkiresi*, İstanbul 1977).

BİBLİYOGRAFYA :

Devletşah Tezkiresi (trc. Necati Lugal), İstanbul 1977, Browne'un önsözü, I, 7-15; Ali Şir Nevâî, *Letâyifnâme* (trc. Fahrî-yi Herâtî, nşr. Ali Asgar Hikmet), Tahran 1323 hş., s. 108 vd.; *Keşfü'z-zunûn*, I, 387-388; Browne, LHP, III, 436-437; a.mlf., "The Sources of Dawlatshah", JRAS (1899), s. 37-45; Storey, *Persian Literature*, 1/2, s. 784-789; Ahmed Gulçin-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yi Fârsî*, Tahran 1348, I, 264-266; Bahâr, *Sebkşinâsî yâ Târîh-i Tejavvur-i Neşr-i Fârsî*, Tahran 1350, III, 185-191; Hân-bâbâ, *Fihrist*, I, 1246; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 531-534; M. Fuad Köprülü, "Devletşah", *İA*, III, 560-562; Felix Tauer, "Doulatshah", *DOL*, III, 45; Cl. Huart — H. Massé, "Dawlat-*shâh*", *Et*² (İng.), II, 179.

AYLA DEMİROĞLU

DEVİR

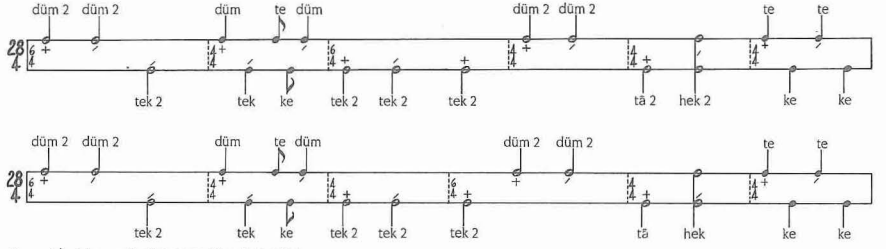
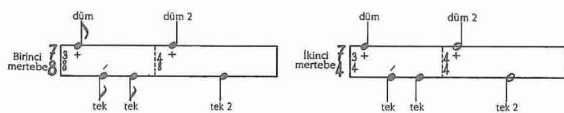
(bk. DEVİR).

DEVİR-İ HİNDİ

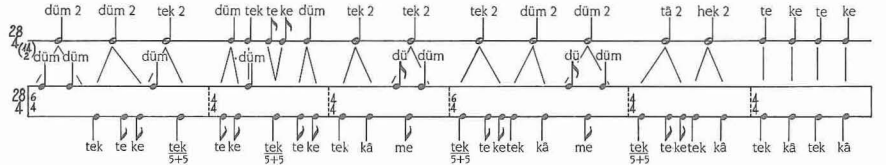
(دور هندی)

Türk müzikisi usullerinden.

"Hintliler'e ait devir, ölçü" anlamına gelen bu tabir, Türk müzikisinde yedi zamanlı ve beş vuruşlu bir küçük usulün adıdır. Bir semâie bir sofyanın eklenmesinden meydana gelmiş olup 7/8'lik birinci ve 7/4'lük ikinci mertebeleri kullanılmıştır. Bunlardan ikinci mertebeye "ağır devr-i hindi" veya "sengin devr-i hindi" adı verilmiştir. Bu mertebelerin şematik gösterilişi şöyledir:

Devir-i kebir usulünün şematik gösterilişi

Devir-i kebir usulünün kudümle velveleli vuruluşu

Daha çok şarkılarda kullanılan bu usul le ayrıca ilâhiler, türküler, az sayıda saz semâisinin dördüncü hâneleri, köçekçeler, mandıra denilen oyun havaları ve diğer bazı özel saz eserleri ölçülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 27-29; Arel, *Türk Musikisi*, s. 93-94; Özkan, *TMNY*, s. 583-584; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 105-106; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 11.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

DEVİR-İ KEBİR

(دور کبير)

Türk müzikisi usullerinden.

"Büyük devir / usul" anlamına gelen bu tabir 28 zamanlı bir büyük usulün adıdır. Bir yürük semâi, iki sofyan ve yine bir yürük semâi, iki sofyanın bir araya gelmesinden meydana gelmiş olup (6 + 4 + 4 + 6 + 4 + 4 = 28) 28/8'lik birinci ve 28/4'lük ikinci mertebeleri kullanılmıştır. Bunlardan yaygın şekilde kullanılan ikinci mertebeye karşılık bilhassa Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmlarının ölçüldüğü birinci mertebeye bunun dışında çok az rastlanır.

XV. yüzyıldan bu yana pek çok eserin ölçüldüğü devr-i kebir usulünün ikinci mertebesi, zaman içinde ilk şeklindeki bazı vuruşlarının velvelelendirilmesi (küçük vuruş parçalarına ayrılması) suretiyle velve-

lendiriilmiş şekli icra edilmektedir. Bu değişiklik sebebiyle usulün yapısı 6 + 4 + 4 + 6 + 4 + 4 yerine 6 + 4 + 6 + 4 + 4 + 4 tarzına dönüşmüş kabul edilebilir. Usul mertebelerinin şematik olarak gösterildiği aşağıdaki şekilde usulün eski yapısı çizimin altında belirtilmiştir.

Âhenkli ritmik bir yapıya sahip olan bu usul, özellikle peşrevler başta olmak üzere kâr, beste, Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmları, tevşih ve bazı ilâhilerde kullanılmıştır. Ancak usulün bestelerde kullanılışı ayrı özellik gösterir. Devr-i kebir usulüyle daha çok "ikinci beste"ler ölçülmüştür. Bunlarda bir mısra iki usulden meydana gelir; mısraı takip eden terennüm kısmı da bir veya iki usulden teşekkül eder. İki usulden oluşan terennümlerin birinci usulünde ikâî (ritmik / usulî) terennüm, ikincisinde mısraın sonundan alınmış bir bölüm yer alır. Terennümün bir usul tuttuğu bestelerde ise sadece lafzî terennüm bulunur. Buna göre devr-i kebir usulüyle ölçülmüş bestelerde her hâne bir usullü terennümde üç usul, iki usullü terennümde de dört usulden meydana gelir.

Muzaaf Devr-i Kebir. Eski nazariyat kitaplarında devr-i kebir usulü 14 zamanlı olarak gösterilmiş ve 14/2 ile 14/4'lük iki mertebesinin olduğu belirtilmiştir. Bunlardan 14/2'lik mertebenin günümüzdeki 28/4'lüğe, 14/4'lük mertebenin de 28/8'lik mertebeye karşılık olduğu görülmektedir.

Mevlevî mukabelesinin başında âyîn-i şerif okunmaya başlanmadan önce, "devr-i veledî" adı verilen ve semâzenlerin Mevlevîhâne'yi üç defa dolaşmalar-